

ÅLÄNSK UTREDNINGSSERIE

2003:7

Att leva i en familj med ekonomiska svårigheter

Lina Lundström
Oktober 2003

ISSN 0357-735X

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	2
1.1 Finland	2
1.2 Sverige	3
1.3 Syfte-frågeställningar	4
2 METOD	4
3 INTERVJUER MED UNGDOMAR	5
3.1 Uppfattning om familjens ekonomi	5
3.2 Självbild	7
3.3 Framtidsutsikter	7
4. VUXNA INTERVJUADE	8
4.1 Eget mående	8
4.2 Uppfattning om ekonomin	9
4.3 Angående barnen	14
4.4 De intervjuades egna förslag till förbättringar	18
5 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	19
5.1 Intervjuer med ungdomarna	19
5.2 Intervjuer med de vuxna	19
5.3 Diskussion	20
6. KÄLLFÖRTECKNING	22

1 Inledning

Avsikten med projektet var att lyfta fram människor som lever med ekonomiska svårigheter och ge en beskrivning av hur de upplever sin ekonomiska situation. Problemet tycks ha uppmärksammats i grannländerna men författaren har inte hittat rapporter som visar att man lagt energi i frågan om ekonomiska bekymmer på Åland. Om det nu är så att ekonomisk knapphet spelar stor roll såväl för vuxna som för barn – varför diskuteras inte detta mera på Åland? Det är trots allt ingen ovanlighet med ekonomiska svårigheter på Åland. Av barnfamiljerna hade 1/3 sammanlagd inkomst på mindre än 37 000 euro/år och av dem hade 550 familjer (ca 20 % av alla barnfamiljer på Åland) en inkomst under 27 000 euro/år (källa: ÅSUB)

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter har alla barn rätt till en skälig levnadsstandard. Alla barn har lika värde och ska ha samma möjligheter. Inga barn ska alltså behöva riskera att bli diskriminerade till följd av det utanförskap som familjens bristande ekonomiska resurser kan skapa (Rädda barnen, 2002).

Modern fattigdom syns ofta inte på ytan, på kläder eller andra yttre attribut. Det innebär inte heller att barnen svälter eller fryser. Ekonomisk knapphet betyder att tvingas leva utan marginaler och därmed utan trygghet. Varje händelse som innebär en ökad kostnad riskerar att omkullkasta hela tillvaron. Knappheten gör sig påmind i en rad vardagliga sammanhang, som att barn tvingas avstå från fritidsaktiviteter, inte kan följa med på skolresor eller att familjen aldrig har råd att åka på semester (Rädda barnen, 2002).

1.1 Finland

Generellt visar det sig att majoriteten av finländarna mår bättre än någonsin tidigare. Utbildningsnivån bland befolkningen har stigit, boendestandarden har förbättrats och i snitt har det ekonomiska välståndet när man ser till inkomster och förmögenhet blivit bättre. Dock fördelar sig välståndet ojämnare än tidigare. Familjer med små barn har fått det svårare i ekonomiskt avseende. De håller inte jämna steg med den allmänna inkomstutvecklingen. På 10 år har barnfamiljer med små inkomster fördubblats. Fattigdomen i Finland ligger på en låg nivå jämfört med t ex andra länder inom EU. Finländska barn har det alltså generellt bra ställt. Men om man däremot jämför inkomsterna hos dem som har det sämst ställt i Finland med fattigdomsgränserna i övriga länder framträder verkligheten av att de fattiga i Finland är fattigast i norra Europa (Heikkilä & Kautto, 2002).

Faktorer som tillfälliga arbetsförhållanden och arbetslöshet skapar otrygghet som drabbar barnen i familjer med ekonomiska svårigheter. Allt fler barn tillbringar från allt tidigare ålder mer tid i olika institutioner som t ex daghem, eftermiddagshem, skolor etc. Enligt en rapport gjord av social- och hälsovårdens forsknings- och utvecklingscentral så mår upp till 1/3 av

barnen i Finland inte bra idag. En del av problemen tillskrivs det faktum att barnfamiljerna ekonomiskt får det allt jobbigare, 2/5 av alla barnfamiljer hör nämligen till dem som har låga inkomster (Hufvudstadsbladet, 2001).

1.2 Sverige

Barnfattigdomen har ökat i Sverige under 1990-talet då det rådde djup ekonomisk nedgång. Vart femte barn i Sverige levde 1999 i familjer med ekonomiska svårigheter. Arbetslösheten och neddragningarna i de offentliga systemen slog hårdast mot de grupper i samhället som redan var mest utsatta: lågutbildade, nyanlända flyktingar/invandrare, ensamstående föräldrar, familjer med många barn etc. Barnfamiljer är ofta mer beroende av offentlig service och bidrag än andra hushåll, t ex i form av barnomsorg, skola, barnbidrag, föräldrapenning, underhållsbidrag. Att tvingas leva på socialbidrag innebär generellt två saker för alla berörda hushåll. För det första tvingas man leva på en materiell nivå som ligger under vad som anses som normalt för svenska hushåll. Det andra gemensamma draget är att man tvingas acceptera sociala myndigheters krav på insyn i familjeförhållandena. I internationella jämförelser framstår dock den svenska materiella levnadsstandarden i regel både som hög och jämnt fördelad (Rädda barnen, 2002).

Klyftan mellan hushåll med barn och utan barn har alltså ökat kraftigt. Den ekonomiska stressen och oron för framtiden drabbar även barnen när föräldrarna är arbetslösa eller riskerar att bli det. En undersökning bland ungdomar i en nionde klass i Sverige visar att andelen med ohälsa är närmare tre gånger så hög bland de barn vars föräldrar är arbetslösa. Sjukfrånvaron i skolan och skolk är vanligare liksom allvarliga psykosomatiska besvär och nedstämdhet. Även alkoholkonsumtionen är högre och rökning är betydligt vanligare bland ungdomar som oroar sig för familjens ekonomi (Hindberg, 1999).

Näsman & von Gerber menar att i många familjer prioriterar man barnens behov framför föräldrarnas. Detta eftersom föräldrarna inte vill att de ekonomiska svårigheterna ska påverka barnen negativt. Att låta barnen behålla sin materiella standard går lättare då barnen är små eller om de inte har några dyra fritidsaktiviteter. Familjerna som deltog i deras studie påpekade att det gällde att tänka sig för när det gällde större utflykter och istället göra sådant som inte kostade pengar. Det var dock viktigt för familjerna att låta barnen behålla sina fritidsaktiviteter. Det var vanligt i flera familjer att man lät barnen ärva kläder av varandra som ett sätt att hålla nere kostnaderna. En del föräldrar köpte färre, enklare och begagnade kläder både till sig själva och till barnen. En del föräldrar ansåg att de stora barnen trots ansträngd ekonomi i stort sett var nöjda och förstod den ekonomiska situationen t ex att de inte kunde få åka på den vanliga fjällresan (Näsman & von Gerber, 1996). Materiellt sett har barnen i Sverige det ändå ganska bra. En egen mobiltelefon är t ex lika vanligt i båda familjekategorierna (Engelmark, 2003).

1.3 Syfte-frågeställningar

Syftet med detta projekt var således att lyfta fram människor som lever med ekonomiska svårigheter och ge en beskrivning av hur de upplever sin ekonomiska situation. Hur påverkar ekonomin familjelivet? Hur medvetna är ungdomar om familjens ekonomi?

2 Metod

I projektet intervjuades 8 personer, varav 5 vuxna och 3 var ungdomar. Urvalet av intervjupersoner har gått till som så att författaren har kontaktat två socialarbetare, en psykoterapeut, två diakonissor, en ekonomisk rådgivare och två representanter för Ensamföräldraföreningen som i sin tur frågat personer om de vill delta i projektet. Det var nödvändigt att gå denna omväg för att inte bryta mot tystnadsplikten. Om de tillfrågade personerna ville vara med i projektet kontaktade de författaren eller så fick författaren deras kontaktuppgifter av mellanhanden. Dessa åtta personer utgör således inget statistiskt urval utan snarare bekvämlighetsurval, d v s de personer som ville vara med i projektet intervjuades. Flera tillfrågade personer tackade dock nej till att ställa upp på intervju. Orsaker som givits till detta var bl a att man var rädd för att anonymiteten inte skulle hålla. Tilläggas bör att intervjuerna skedde sommartid då det var svårt att få tag i folk.

De intervjuade personerna fick själva bestämma var de ville bli intervjuade och 4 personer intervjuades på offentlig plats (dock i enskilt rum) och övriga 4 personer intervjuades i respektive hem. Intervjuerna tog ca 1-2 timmar beroende på hur samtalet flöt på. I de fall då intervjupersonen var ordrik föll det sig naturligt med följdfrågor. Vissa frågor redovisas inte, vilket kan bero på att svaren redan framkommit i samband med en annan fråga eller helt enkelt beroende på att frågan inte gav så ordrika svar. Beroende på hur den intervjuades situation såg ut ställdes inte exakt samma frågor till alla men i stort sett liknar intervjuerna varandra. Författaren utgick från en frågemall (se bilaga 1 och 2).

Samtliga intervjuer, utom en, bandades in med de intervjuades tillåtelse. Författaren hade inte tillgång till bandspelare då den första personen intervjuades. Allt som rört projektet har behandlats konfidentiellt och det har samtliga deltagare informerats om. Då intervjuerna var klart sammanställda läste samtliga intervjupersoner igenom intervjudelen och gav sitt godkännande för vidare användning.

För de deltagare som var under 18 år krävdes målsmans skriftliga medgivande innan intervjun genomfördes. Allt deltagandet var frivilligt och personerna informerades om att de fick avbryta när som helst om de så önskade. På grund av anonymiteten och för att underlätta läsning har samtliga personer i denna redovisning fingerade namn.

Erik, Karin och sonen Isak hör till samma familj. Karin och Erik, som är föräldrarna, intervjuades tillsammans och sonen Isak intervjuades skilt. Irene, Erika och Anders hör också till samma familj. Erika och Anders, som är barn till Irene, samt Irene intervjuades var för sig

men alla 3 befann sig i samma lägenhet vid tillfället, dock i andra rum. Författaren har således i åtanke att deras svar kan ha påverkats av övriga familjens närvaro vid intervjuerna. Dock bör påpekas att författaren upplevde samtligas svar som öppna och uppriktiga. Anna och Petra intervjuades var för sig och de har ingen koppling till varandra. Tilläggas bör att Petra inte har några barn. De vuxna intervjuade var mellan 30-59 år. Åldersintervallen på de intervjuade ungdomarna presenteras i samband med första gången deras namn kommer upp.

3 Intervjuer med ungdomar

Nedan redovisas först intervjuer gjorda med ungdomarna under punkt 3.1 och därefter följer intervjuerna med de vuxna under punkt 4.

3.1 Uppfattning om familjens ekonomi

Brakar ni prata om pengar hemma?

Anders säger att det gör de lite ibland. Speciellt då pengarna inte räcker till saker som Anders vill ha. Jag frågar hur det känns och Anders säger "lite besviket" (Anders 12-15 år).

Isak menar att "jag brukar ju inte vara inblandad i de diskussionerna. Det är mest mamma och pappa som pratar om det då ensamma, när jag sitter i mitt rum och skriver eller nåt" (Isak 12-15 år).

Erika tycker inte att det brukar vara så mycket diskussioner, "det är mest om man vill göra något eller så där så går det inte för att pengarna inte räcker till" (Erika 13-16 år).

Hur anser ni att ni klarar hyra, mat, kläder, läkarbesök, medicin osv?

Anders svarar: "Ganska bra. Kläder har varit sådär. Brakar inte diskutera det så mycket".

Isak säger "ja, man blir ju lite besviken när man sparar till ett spel och räknar med att det tar 1 ½ månad och sen så tar det nästan 3 mån när man har räknat med att man får 10 euro varje vecka och vissa veckor blir det inte veckopeng".

Erika menar att det nog räcker men menar att det inte är så mycket mer utöver det pengarna räcker till.

Jag frågar om de tror att föräldrarna skulle ha råd att genast köpa en ny gympakasse med allt innehåll eller en mobiltelefon om de tappade bort sin nuvarande och Anders och Erika tror nog att det skulle gå men är tveksamma. Isak menar dock att det nog skulle gå eftersom "det är nog inte så dyrt att tappa bort en gympakasse".

Hur går det till när ni skaffar nya kläder?

Anders svarar att de brukar beställa på postorder.

Isak säger ”vi far in till stan och köper och oftast är mamma med”. Vi kommer in på hur viktiga märkeskläder och dylikt är i skolan och Isak menar att ”ja, kanske inte märken men det ska vara en viss stil på alltihop. Joggingbyxor är ju inte speciellt populära, men de är bekväma så vad ska man göra. Jag gillar inte de här säckiga byxorna och sånt fastän de är populära”. Jag frågar om man kan bli retad för fel kläder och det tycker Isak man kan bli, ”ja, visst kan man det. Man kan bli retad för lite vad som helst tycker jag. Ibland är det jobbigt. Mamma berättar ju alltid att det ofta är de osäkra som mobbar. Jag kommer ganska snabbt över det”.

Brukar ni köpa second hand kläder eller ärva kläder?

Erika svarar det brukar både hon och hennes kompisar göra.

Isak tror att en kompis mamma brukar handla där. Jag frågar vad han tycker om det, ”ja, det är ju billigare där och kläderna är oftast i normalt skick. Man tjänar nog på sånt”.

Brukar din mamma/dina föräldrar bekymra sig mycket över pengar?

Anders tycker att hans mamma oroar sig en del.

Isak säger ”de försöker att inte göra det när jag är i närheten men ibland bekymrar de sig nog lite”. Jag frågar om de tycker att de har lika mycket saker som sina vänner och de tycker samtliga i stora drag att de har. Erika säger dock, ”jag klarar mig nog men det skulle ju vara kul att ha mera helt klart nog. Mest att inte kunna fara på saker, som festivaler och sånt. Det är väl mest irriterande”.

Är det några prylar som är viktiga att ha i kompisgänget?

Anders menar att det finns det inte, ”vissa gillar ju skateboard och andra inte och vissa sitter framför datorn och andra inte.. det är lite blandat”.

Erika håller med om att grejer inte spelar så stor roll i hennes kompisgäng.

Isak, ”mobiler är ju hemskt sådär viktigt att ha men jag fick ju en i födelsedagspresent så det ordnade sig”.

Samtliga av ungdomarna har egen mobiltelefon som deras föräldrar betalar räkningen till. Då jag frågar om vad de tror att andra tycker om dem som inte har så mycket saker svarar Anders, ”inte är det sakerna som räknas heller”. Isak menar att ”vissa blir ju mobbade för det. Ganska löjlig orsak tycker jag. De flesta som mobbar i min klass så har ju mycket saker och

retar andra för att de inte har”. När jag frågar om han själv blivit retad någon gång säger han ”jag är ju så kortväxt så det har jag blivit retad för. Men inte så mycket mera blir jag retad”. Erika tror inte man blir retad för att man inte har de rätta grejerna, ”jag har inte märkt nåt i alla fall”.

3.2 Självbild

Hur tycker ni att ni själva mår?

Både Anders och Isak svarar att de inte brukar ha magont eller huvudvärk medan Erika säger att hon ofta har huvudvärk.

Vad tycker ni att ni är bra på?

Anders säger, ”jag är ganska bra på att använda datorer”.

Erika säger att ridning är ett av hennes intressen.

Isak menar att han är bra på piano och spela fotboll. Ingen av ungdomarna har speciellt dyra fritidsintressen. Jag frågar Isak om det är något han önskar att han skulle kunna bättre så svarar han, ”jag är nog ganska nöjd med mig själv om man säger som så”.

Tycker ni att ni har roligt i er familj?

Alla ungdomar svarar jakande. Jag ber om exempel och Anders svarar: ”Ja, nog har vi haft ganska skojigt och sånt. Sett på video några kvällar har vi och umgåtts”. Anders tycker dock att hans mamma jobbar ganska mycket och skulle önska att mamman tillbringade mera tid hemma, ”mamma är trött och stressad när hon kommer hem från jobbet”. Erika säger också att hon anser sin mamma vara trött.

Isak ger exempel på en situation där han tyckte hans familj hade roligt tillsammans; ”igår när vi var på stranden var det roligt. Vi var där 3 h kanske på eftermiddagen när det var som varmast”. Isak, vars mamma inte arbetar men pappan arbetar, säger att de nog tillbringar tillräckligt med tid med honom, ”mamma är ju hemma på dagarna så hon är hemma när jag kommer från skolan och nu på sommarlovet”. När jag frågar hur han tror att mamma mår säger han att hon har det lite jobbigt.

3.3 Framtidsutsikter

Vad tänker ni göra efter grundskolan?

Anders funderar på att studera vidare men kanske också börja jobba. Isak vill gå i lyceet och Erika säger att hon ska studera vidare.

Hur tror ni att era liv ser ut om 10 år?

Anders säger att han skulle vilja ha ”bra jobb, trevliga arbetskamrater. Ganska bra lön och inga gå omkring och ha tråkigt utan att man har någonting att göra”.

Erika skulle vilja ha ett bra jobb men hon vet inte vad.

Isak drömmer om att bli internationellt känd inom musikvärlden. Han tycker inte det skulle vara så dumt att vara kock heller.

4. Vuxna intervjuade

4.1 Eget mående

Hur har ni det med nära vänner, arbetskamrater och släktingar?

Karin säger att hon inte har några vänner och hon har inte kontakt med några släktingar heller. Hon går i terapi och poängterar att hon tycker att den delen är bra på Åland. ”Jag har ju aldrig fått några vänner för när man inte får jobb så kommer man ju inte in i samhället och jag har ju aldrig kommit in i det här samhället” säger hon. Hon menar också att hon blir begränsad då hon inte haft körkort sen hon fick en sjukdom, så hon kommer ingenstans. Karin sköter hushåll, hund och barn, ”jag är nog som hemmafru helt enkelt, det blir ju så när man är sjukskriven”. ”Ibland är jag lite sämre och då orkar jag kanske inte göra så mycket och då blir man ju väldigt begränsad” säger Karin. Hon känner sig ensam och har inte någon att prata med förutom några vänner från fastlandet som hon ringer ibland.

Erik har mycket vänner, ett stort kontaktnät. Det säger han beror på att han är politiskt intresserad. Han säger dock att det inte är vänner som man frågar efter pengar av. Jag frågar om han har vänner som du känner förtroende för och Erik svarar att han har mycket vänner men att de alla är formella vänner.

Petra har mycket bra vänner i olika åldrar, säger hon. Hon är dock återhållsam med att vända sig till vänner, många är sjukskrivna och har egna problem. Petra har en barndomsvän som hon fortfarande har telefonkontakt med. Extra stöd får Petra hos psykolog som hon besökt sedan 19 års ålder. Petra är idag sjukpensionär.

Anna har två nära väninnor varav en dock ska flytta snart. Hon har inte åländska vänner förutom en granne. Detta eftersom Anna tycker det pratas och skvallras för mycket på Åland och hon litat inte på ålänningar. Hon är innerligt trött på allt prat som hon och hennes vänner utsätts för. Anna behöver vänner att prata med och tycker Internet är ett bra hjälpmedel. Där har hon hittat flera vänner som hon håller kontakten med och som hon får stöd ifrån. Annas pappa hjälper till och tar hand om barnen ibland. Anna får också hjälp av sin pojkvän som bor på annan ort och som kommer ofta och hälsar på.

Irene har några riktigt goda nära vänner. Jag frågar om hon känner någon som kan prata om sin situation med vänner och hon menar att de är flera som är i samma situation. Fastän de inte har småbarn hemma, utan kanske äldre barn som studerar, så kan det ju vara samma ekonomiska problem ändå. De närmaste vännerna är ju egentligen sådana som också har ekonomiska svårigheter menar Irene, ”vi gnäller ju av oss åt varandra”.

4.2 Uppfattning om ekonomin

Hur uppfattar ni er ekonomiska situation? Vad är svårast/jobbigast?

Erik säger att det är den där känslan av att trots att man jobbar precis hela tiden så hinner man inte ikapp, ”så fort man temporärt har pengar så vet man att i september kommer det och det som kostar och då måste man räkna ut hur mycket pengar jag kommer att ha när den här dagen kommer och så räknar man ut att det inte kommer att räcka”. Då är det nog jobbigt menar Erik. Erik och Karin försöker alltid göra något på Eriks semester som att fara till någon stugby eller hälsa på Karins släktingar på fastlandet, de anser att de måste ha råd att göra sådana saker. Erik tycker att det är jobbigt att dra lasset åt hela familjen, genom att han är den enda som har arbete. Sonen Isak har kunnat syssla med sitt intresse eftersom det anser Erik är en ”investering för hans framtida varande”. ”Det kommer kanske att hålla honom borta från gatan och det kommer att hålla honom borta från droger osv”. Erik frågar sig hur mycket man ska tvinga barnet att avstå ifrån. De låter Isak ha mobiltelefon, men de har satt en spärr på telefonen som han inte får överskrida. Familjen har hund och Karin säger ”vi har inte gjort oss av med hunden men man har en sån känsla liksom att hund är en lyx, att det ska man inte ha”. Jag frågar om de känner det som att de måste offra av sitt eget för att sonen ska få det bättre och det svarar de jakande på.

Karin säger att sedan hon blev sjukskriven så fick hon bara en tredjedel av pengarna de hade förut och det var då som ekonomin kraschade. ”Jag har nog råkat vara hemskt sjuk och det kan hända att det beror på hela situationen” säger Karin. Hon är väldigt spänd och tror att mycket av det är orsakat av penningbristen, ”inte blir ju sjukdomen bättre av att man går och är orolig och rädd för hur man ska klara sig, för man är ju riktigt rädd”. Karin säger att man aldrig kommer ifrån oron, ”det är ju ingen skillnad vad man gör för man minns alltid hur det ska gå sen”. ”Det känns som om man skulle drunkna i räkningar och ingen hjälp får man någonstans”.

Petra tycker det jobbigaste är att aldrig ha pengar på fickan. Hon kan inte äta den mat hon vill och hon kan inte ens köpa småsaker till lägenheten. Kläder köper hon på postorder där de har ett avbetalningssystem. Petra värderar saker så mycket att hon inte vill slänga något. Tills för 1 år sen hjälpte en släkting henne ekonomiskt vilket underlättade för henne, speciellt då hon inte vill låna pengar av sina vänner.

Irene säger att pengarna räcker till det nödvändigaste, om man tänker sig för men det är ju inga utsvävningar för egen del. Hon skulle bara vilja fara till en stuga någonstans på semestern eller kunna fara över till Sverige med barnen så att de skulle få shoppa lite vad de ville någon gång. Jag frågar vad de brukar göra på semestern och Irene säger att de mest är hemma, ibland far de och hälsar på bekanta men de reser inte någonstans, ”det finns det inga pengar för”. Då jag undrar när Irene började tycka att ekonomin blev jobbig svarar hon att det nog alltid har varit jobbigt. Just efter en separation blev det mycket svårare. ”Det kunde vara svårt då man bodde ensam och var singel också under vissa månader beroende på vad man hade för utgifter” säger hon.

Anna är sjukskriven sedan ett halvår tillbaka pga en sjukdom och sjukskrivningen kommer troligen att förlängas. Sjukdomen kräver att hon tar sprutor varje vecka för att överhuvudtaget ”orka leva”, som hon säger. Anna säger att det t o m är svårt med ork att ens stiga upp ur sängen varje dag, hon vaknar varje morgon med värk i kroppen. Hon säger att om man mår psykiskt dåligt och tänker på alla orosmoment så mår även kroppen dåligt. ”Det tär på humöret och därför orkar jag inte alltid med det dagliga”. Ständiga läkarbesök kostar en massa. ”Ekonomin styr hälsan och umgänget och umgänget finns inte så mycket just nu” säger Anna. ”Ibland känns det kämpigt och svårt”. Anna känner att hon får slåss för precis allt med socialen och andra myndigheter för att få ekonomisk hjälp. Hon kan inte få ett bidrag bara sådär utan måste ständigt motivera och bevisa med diverse dokument att hon behöver hjälp. Anna säger att det är svårt att bli trodd. Hon säger; ”det känns tungt för det mesta och vardagarna är värst”. På helgerna kommer Annas pojkvän på besök, vilket både piggar upp henne och hjälper henne ekonomiskt. Anna anser att ekonomin såg värre ut för 1 år sen ut än vad den gör idag. Då hade hon inte ens råd att köpa baddräkt till sina döttrar. Hennes dåvarande pojkvän levde på hennes ekonomi och lämnade henne med en massa skulder. Hennes nuvarande pojkvän hjälper till och betalar resor och mat åt Annas familj då han kommer och hälsar på.

Anser ni att ni får hjälp ekonomiskt om ni behöver det? Från offentliga respektive privata instanser?

Som läget är nu får Karin 250 euro i månaden och säger att det klarar de sig inte på. Hon har sökt hjälp hos socialen men enligt dem så har familjen för mycket inkomster och de kan inte hjälpa till säger de. Karin tycker inte att man får hjälp någonstans. Erik säger att den enda hjälp man kan få är att begära löneförskott och sen betala det tillbaka i rater, ”det är enda hjälp som man egentligen kan få det”.

Karin säger att de inte provat med privata föreningar men har hört om Folkhälsans luciamedel och tänker försöka med det. Hon menar att även om man får bidrag så ska det igenom all byråkrati så det kan ändå dröja länge innan man får bidraget. Hon tycker inte att man någonstans får upplysningar om vad man kan göra, man ska själv ta reda på allt.

Irene berättar att hon fått hjälp från Folkhälsan, de betalade Erikas ridlektioner så att hon skulle få rida till årets slut. De har också fått hjälp från skolan som har ordnat presentkort till kläder för barnen som går i skolan. Jag frågar om utflykter och dylikt är möjligt ekonomiskt och Irene säger att hon försökt skjuta till men att ibland har hon inte råd. Irene har inte varit i kontakt med föreningar än. De har fått hjälp ifrån diakonin vid julen. De har också fått hjälp med mat och presentkort. Jag frågar hur hon ser på att låna pengar av vänner och Irene svarar ”Det gör jag inte. Jag vet ju inte om jag har möjlighet att betala tillbaka, det är bara att få ovänner. Tillfälligt en dag t ex att man vet att man får in pengar dagen efter på banken eller 2 dagar efter då kan man ju låna liksom för någon liten grej men inte något större inte”.

Petra säger att det tycks råda en allmän uppfattning om att hon vill vara sjukpensionär, samhället erbjuder t ex inte deltidsjobb. Detta irriterar henne då hon gärna skulle arbeta mer men får ingen chans av samhället. Petra har vid något tillfälle fått matpaket till julen av församlingen.

Anna tycker att hon har fått bra hjälp från socialen, bl a har de hjälpt henne med sjukkostnaderna. Anna upplever dock att allt måste pushas och stridas för. Ingenting kommer av sig självt utan kräver ihärdiga försök av Anna att få ekonomisk hjälp. Ibland tycker hon inte riktigt att de förstår hennes situation. Anna skulle t ex vilja flytta ihop med sin pojkvän men mister då ca 500 euro i bidrag. Detta eftersom bl a bostadsbidraget dras ned och barnbidraget ändras då ensamförsörjartillägget tas bort. Pojkvännen skulle isåfall behöva gå ned i lön i jämförelse med hans nuvarande jobb och familjen skulle få svårt att klara sig ekonomiskt. Anna känner sig låst av socialen och andra myndigheter. Det gäller att vara helt ärlig med sina inkomster annars kan det bl a följder av indragningar. Det krävs inte mycket innan Annas liv granskas noga för att se till att hon inte försöker få bidrag hon inte är berättigad till. Anna säger: ”man väntar hela tiden att det kommer bomber i brevlådan”, med olika krav och dylikt. Hon skulle önska att socialen skulle kunna ge extra hjälp åt sådant som i alla fall gynnar barnen, som t ex nya vinterkläder. Som det är nu tycker dock Anna att hon får ganska högt bostadsbidrag. Annars hjälper pojkvännen henne med pengar och mat. Hon har även fått pengar från Lions och frimurarna vid vissa tillfällen.

Om ni skulle hamna i en oförutsedd situation och skulle behöva få fram 1300 euro på 14 dagar, skulle det vara möjligt?

Erik vet inget annat sätt att försöka skaffa fram pengarna än att låna dem på bank, ”jag vet inte men jag tror jag skulle få pengarna eftersom jag har en stadigvarande inkomst hela tiden”. Han hävdar dock att det ju är en kostnad som inte är lätt att betala tillbaka.

Karin säger att det är knepigt när den ena är arbetslös, att det fort blir knapert ekonomiskt. ”Det får inte hända något extra” menar hon.

Petra tror inte det skulle gå. ”Kanske om jag skulle prata snällt på banken” men hon poängterar att hon inte tror det skulle vara möjligt.

Irene anser också att det skulle bli svårt. Hon vill inte ta banklån och bli skuldsatt. Tror att det skulle bli svårt att ordna. Irene har inte så bra erfarenhet av socialen, hon vill inte gå dit men måste ibland för barnens skull. Hon har sökt utkomststöd men blev nekad då hon låg strax över gränsen. Irene har inga skulder idag, hon hade ett billån för några år sen men det fick det bortbetalt för drygt 1 ½ år sen.

Likt de övriga intervjuade tror även Anna att det skulle bli svårt. Hennes pappa har bara pensionen så han lånar bara ut småsummor som han vill ha snabbt tillbaka. Anna undviker banklån och lånar inte av bekanta.

Hur sparar er familj pengar? Vad drar man in på?

Karin hävdar att det är svårt att dra in på något man inte har. De har tidigare gått till Folkhälsans ekonomiska rådgivare som gav råd. Så länge man har inte har så hemskt mycket skulder så går det ju att åtgärda men nu kunde rådgivaren inte göra så mycket eftersom familjen har så mycket skulder, säger Karin. Familjen försöker dock knappa in på maten. Eftersom Karin är hemma kan hon planera maten bra så de har ganska liten maträkning och äter ändå ordentlig mat. ”Man blir liksom ihopträngd, det känns som om man skulle bli ihopträngd som om man väntar på att när ska man bli krossad av allt” menar Karin. Hon undrar hur pengarna ska räcka till allt, ”man faller ju ihop”. ”Det gör man ju”. Hon säger att hon har försökt hålla sig uppe tillsvidare men det går ju inte hur länge som helst. ”I det här samhället ska man tydligen få falla ihop, inte är det någon som hjälper en heller”. Karin säger urskuldande att hon och Erik nog är ganska fientligt inställda till samhället men kontrar med att hon aldrig blir bra behandlad i det här samhället.

Erik påpekar att som hushåll har de oerhörda problem att få allt att gå ihop. Karin studerar och det tycker Erik att hon har rätt att göra och ”i den mån jag har möjlighet så skjuter jag till pengar men jag har ju som sagt ingen börs som är så djup att det räcker till allt”.

Petra passar på att handla billigt när hon är på fastlandet. Hon försöker dra in på maten och handlar mer åt gången. Säger att det blir mycket ärtsoppa och anser yoghurt och frukostflingorna ”Start” vara lyx. Petra anser att hon äter alltför ensidig mat och skulle vilja äta mer varierande. Ett annat sätt att spara pengar är att laga mat tillsammans med vänner.

Irene har kunnat fixa grejer rån jobbet till reducerat pris och undviker att göra saker som kostar.

Anna sparar in genom att tvätta i tvättstugan istället för i lägenheten. Hon bakar bröd o dylikt själv och lagar all mat själv. Pojkvännen hjälper också till med mat ibland. Anna säger att då

hon storhandlat billigt och vet att de har mat ett tag framöver så kan hon för korta stunder släppa tankarna på ekonomin. Anna tycker mycket om att baka men hindras ibland från att göra det pga sin svåra värk.

När ni vill ha något; brukar ni då spara tills ni har råd eller köpa på avbetalning?

Erik säger att de hittills tagit i princip allt på avbetalning. Han har gjort upp en avbetalningsplan med VISA som gör att han betalar av på skuldbeloppet varje månad. Han påpekar att skuldbeloppet går lite av och an, att sakta minskar det men det tar lång tid innan det minskar.

Petra vill ha saker på avbetalning. Hon menar att hon inte fungerar så att hon sparar, hon har för små marginaler. Hennes ekonomi fungerar med kredit och lån. Petra har skött det så bra att hon inte behöver borgenär. Hon anser sig inte kunna leva utan krediter. Petra tycker det är frustrerande att andra gör saker, att de har råd till det så hon skaffade sig Mastercard och reste bort 2 veckor vilket ledde till att ekonomin havererade. Hon tänker dock att ibland måste man göra något kul, säger att hon kan leva snålt sen.

Irene tycker det beror lite på situationen.

Anna köpte en TV på avbetalning. Hon är försiktig med pengar för att ha råd att resa, äter t ex billigt. Hon nämner att hon en gång klarade sig på 10 euro på 10 dagar. Då hjälpte pojkvännen till med mat. Anna har trots sin ansträngda ekonomi lyckats sätta undan en del besparingar.

Åt vilket håll är er ekonomiska situation på väg? Hur såg den ut för 2 år sen och hur tror ni att den kommer att se ut om 2 år?

Karin tycker att den är som värst nu. Hon tror inte att de någonsin kommer att ha mycket pengar men hoppas nog att sjukpensionen kommer att vara mer än 250 euro om 2 år.

1999 är enda året som Petra haft bra ekonomi. Då fick hon en större summa pengar retroaktivt och unnade sig en charterresa och betalade bort alla räkningar. Dock kom ett kravbrev ett år senare på återbetalning eftersom hon haft för högt bostadsbidrag. Om hon ser framåt 2 år menar Petra att pensionen förmodligen inte kommer att stiga så mycket. Detta samtidigt som levnadskostnaderna stiger. Hon tycker att man inte har en chans att få det bättre ställt med det nuvarande systemet. Petra får pussla med olika kort för att kunna betala för sig, oväntade utgifter kastar om hela ekonomin. Hon har kort som en säkerhetsgrej vid stora utgifter.

Irene tycker att ekonomin såg bättre ut för 2 år sen eftersom hon jobbade då. Att försöka se 2 år framåt känns ovisst säger hon, ”beror ju helt på om jag börjat jobba heltid igen eller inte”. Hennes dotter börjar studera så det blir ju dyrare med internat och resor.

Anna anser tvärt emot Irene att ekonomin var värre för 2 år sen än vad den är idag. Nu var det första sommaren som hon kunde ge barnen glass på stan och köpa byxor åt dem om de ville ha det. En avlägsen framtida dröm för Anna och hennes pojkvän skulle vara att någon gång ha råd att bygga sig ett hus. Detta känns dock väldigt långt borta för Anna just nu. Hur situationen ser ut om 2 år är svårt att säga menar Anna, det beror till stor del på var hon befinner sig någonstans men förhoppningsvis tror Anna att situationen ser bättre ut då.

Skulle utkomststöd vara en möjlighet om du skulle hamna i en sådan situation?

Jag frågar Karin om de någon gång fått utkomststöd eller om de alltid legat på gränsen och Karin säger att socialen en gång betalade deras livförsäkring men annars har de inte fått någon hjälp. Hon har varit mycket sjuk och har således mycket räkningar från ÅHS och vid ett tillfälle gick Karin till socialen och ville att de skulle betala räkningarna. Hon menar att ju inte självförvållat utan man kan ju inte rå för att man är sjuk. Socialen kunde dock inte hjälpa dem. Karin säger uppgivet att: ”till sist går vi under om det fortsätter på det här sättet att jag är sjuk”. Karin säger att det känns som att är mitt emellan, att de inte får hjälp någonstans ifrån. ”Och så tycker jag inte att det ska vara i ett samhälle”.

Petra har fått utkomststöd som yngre. Hon har haft ”intressanta sammanstötningar med socialen”, som hon själv säger. Socialen har dock hjälpt till med hyror ibland.

Semesterresor (utomlands, i Norden)?

Irene säger att de inte har råd med resor. De gjorde en resa till Sverige för några somrar sedan, en dagsresa då barnen köpte skor, kläder och dyl. Familjen ser det som en rolig resa och ett gott minne.

Anna och barnen ska resa till på en kortare tur till Sverige i sommar. Barnen har också varit på kortare resor med släktingar.

4.3 Angående barnen

Är barnets fritidsaktiviteter, skolresor, utflykter möjligt ekonomiskt sett?

Erik tycker nog att det är möjligt ur ekonomisk synvinkel. Skolan är ju med och sponsrar lite på skolresor. Men någon av de vuxna måste fara med och det måste Karin och Erik betala själva. ”Det är ju svårt för Isak att säga till kompisarna att vi inte har råd, på något sätt blir det ju nedlåtande, han vill ju inte säga så” säger Karin. Erik menar att därför har de naturligtvis egentligen aldrig nekat honom det som faller inom skolan. Att de försöker nog i stort sett se till att Isak lever normalt.

Ibland tycker Anna att det blir mycket på en gång. Skolan betalade en av barnens skolresa då Anna sagt ifrån att hon inte hade råd att betala den. Anna känner ibland press av sin omgivning. Julklappar i skolan t ex tycker hon inte om. Att man ska köpa en liten julklapp åt

andra barn i klassen. Hon firar inte ens jul men hennes barn blir retade om hon inte köper en liten julklapp. Anna menar att det då går åt ca 9 euro till andras barn. Hon vill inte att barnen ska råka illa ut. Anna tycker att skolan förväntar sig mycket. Det ska vara inneskor m.m och Anna köper skor av praktiska skäl, hon har inte råd med dubbla uppsättningar. Sonen vill spela fotboll och flickorna vill rida men det har Anna inte råd med.

Upplever ni att ert barn har ungefär samma saker som sina kompisar? Känner ni er pressade av att ert barn ska ha lika mycket saker som andra?

Karin säger att Isak nog klagar på att alla andra har. Hon försöker säga åt honom att om båda jobbar i en familj så har de råd. Hon tycker dock det är hemskt svårt att säga åt honom när man så gärna skulle vilja ge saker åt honom, ”det är inte lätt att säga åt honom att han inte kan få för att jag inte har pengar”. Jag frågar om Karin tror att han förstår det då och det tror hon nog att han gör men att det är jobbigt när han ”ser han så hemskt olycklig ut”. ”Inte är det ju roligt att se alla andra som har om man inte själv har någonting av det”. Karin fortsätter och säger att hon hoppas att det inte ska förstöra honom, ”åtminstone jag är orolig för det”. ”Att han på något sätt ska bli förstörd av att vi inte har några pengar för han ser ju att jag inte mår bra och väldigt länge visade jag inte att jag gick i terapi”. När han var i närheten så kunde hon hålla sig men nu säger Karin att hon börjar gråta fastän han är i närheten. ”Han ser att jag är olycklig och då blir han ju det också”. Då kommer han och tröstar henne och hon tycker inte att det är hans sak att trösta henne, att nog ska hon ju klara sig.

Karin menar att ”om vi skulle ha pengar så skulle det vara en helt annan sak, jag skulle må mycket mycket bättre”. Det är den där otryggheten och osäkerheten som hela tiden finns där bakom som påverkar allt. ”Visst strider vi om pengar, det är klart att det blir så och då är han ju med där och lyssnar” säger Karin olyckligt och fortsätter ”jag tycker att det har ändrat på hela stämningen hemma”. Det går ju inte att hålla upp stämningen när man är så deppig. Hon tycker det värsta är att hon inte kan hålla sig för Isak. ”Han är hemskt bra på att uppfatta, han är en bra människokännare redan” påpekar Karin. ”Jag vet inte hur mycket han har märkt förut men inte kan det vara roligt för honom att se att mamma är helt ifrån sig och sitter och gråter”. Ekonomin inverkar på så hemskt mycket annat menar hon. ”Det kommer nytt igen och man vet att man aldrig kan vara riktigt glad att någonting har löst sig för snart kommer det något nytt”. Karin poängterar att de inte är sådana som skulle köpa alla möjliga fina saker om de skulle ha råd, att de nog är nöjda med ganska lite egentligen. ”Vi behöver inte ha den senaste modellen eller några fina kläder eller något sånt”. Men vissa saker måste ju köpas, som nya kläder till Isak till hösten. Karin säger att de alltid haft råd med kläder från Anttila men anser det vara dyrt där också nu när de har så lite pengar att röra sig med. Man får ju barnbidraget, säger hon, men eftersom de har så lite pengar går barnbidraget också till räkningar och sånt. ”Det går ju inte åt honom mera, det gjorde det ju förut”. Karin kan inte betala räkningar, hon kan bara betala räntan.

Erik påpekar att Isak har TV-spel, dataspel och sånt. Och att han tycker om att läsa böcker, i synnerhet Harry Potter. Isak har bra skolbetyg, ”mycket bättre än vad pappa någonsin hade” säger Erik.

Irene tycker det är jobbigt med pikar som man kan få från omgivningen. Varför man t ex inte gör resor med barnen. Irene upplever frustration då hon ju inte har råd att göra sådana resor. Hon menar att det ofta är sådana personer som inte har barn eller kanske har en sambo som tjänar jättebra så att de kan köpa bilar, hus och resa hur mycket som helst, som slänger ur sig sådana pikar. Irene säger att hennes semester går ut på att familjen har mera tid med varandra, ”det är ju just tiden som är värd guld då”. Fastän barnen kanske sitter vid datorn mycket så finns man ändå till hands. Vill de prata eller vad som helst så finns man där menar Irene. ”Om man ser på barnens självförtroende så tycks det ha räckt till med det vi har kunnat göra ändå” säger Irene. Under arbets säsongen finns det dock inte så mycket tid. Då blir det mycket irritation. ”Ibland har det ju hänt någonting som de vill berätta om och man lyssnar men man vet ändå inte riktigt vad de har sagt, att man hänger inte riktigt med, mitt i matlagning och så”. Det är ganska kämpigt faktiskt. Sen ska ju yngsta barnet i säng vid halv 9-9 så det är inte många timmar man har tillsammans. Irene säger att hon alltid offrat av sitt eget för barnen. Då barnen gick på dagis sydde Irene kläderna men slutade med det då barnen började skolan för att undvika mobbingrisken. Hon började istället köpa kläder på postorder. Irene säger sig uppleva en viss press från omgivningen att barnen borde ha mera saker.

Anna menar att det är mycket jämförande i skolan bland barnen. Man ska ha vissa kläder och grejer och hon säger att äldsta dottern och sonen kan tjata en hel del om grejer medan mellersta flickan aldrig frågar om hon kan få saker utan måste nästan övertalas att köpa sig en cd skiva. Ingen av barnen har cyklar. Då Anna säger till barnen att de inte har råd så förstår alla barnen det. Efter det brukar det inte tjatas så mycket. Anna säger att det är jobbigt att inte kunna ge. Hon kan uppleva det som pressande ibland. Hon offrar mycket av sitt eget för barnen. Hon lappar hellre sina egna byxor för att kunna köpa nya åt barnen. Barnen kommer i första hand.

Tror du det är viktigt med rätt grejer i ditt barns skola?

Irene säger att Erika tycker om kläder men hon bryr sig inte så mycket om märkeskläder utan vill hellre ha kläder som hon trivs i. Irene tycker barnen är ganska säkra på sig själva, stålsätter sig även om någon tittar snett på dem på stan. De verkar trygga i sig säger hon.

Anna säger att hennes äldsta dotter nog blir mobbad i skolan och att hennes mellersta dotter ofta blir antastad i skolan. Anna tycker att modets svängar kan vara jobbiga och hon gillar inte det nuvarande modet med tajta linnen på flickorna och dylikt. Ena dottern har glasögon och vill byta dem mot andra men Anna har inte råd.

Hurdan uppfattning tror ni att ert barn har av er ekonomi? Är det något ni pratar öppet om hemma?

Irene tror barnens uppfattning om ekonomin är dålig. Det är ständigt tjat om mobiltelefonerna och Internet. Hon säger att det svider att säga nej till barnen.

Anna är övertygad om att barnen vet om att de har det tufft ekonomiskt. Säger Anna att de inte har råd så förstår de. Mellersta barnet oroar sig ganska mycket över ekonomin, verkar vara mera medveten om problematiken än de övriga syskonen. Anna tycker att de pratar öppet om det hemma.

Hur uppfattar ni att ert barn mår?

Karin tror att Isak kanske inte är riktigt lika glad nu och tror det beror på dem. Att hur skulle han kunna vara glad då de vuxna är hemskt nere och deppiga. Då blir han ju också det. ”Tills vidare har han nog klarat sig, nog mår han väl ganska bra” säger Karin.

Erik tror också att det känns för honom ibland. Det är saker som Isak skulle vilja göra som han vet att han inte kommer att få, för de har inte råd. ”Visst har han säkert en saknad efter saker ibland som han tycker att han borde få” säger Erik men tror samtidigt att han inte ställer så oerhörda krav.

Irene anser att barnen nog mår bra även om ekonomin tar på. Hon tycker det skulle vara roligt att unna Erika en konsertresa eller låta Anders gå i Stockholm och titta på dataspel. Irene hävdar att barnen dock har en bra förståelse för ekonomiska situationen.

Anna tycker att barnen är öppna och glada men att det inte krävs mycket för att de ska bli ledsna och nedstämda. De tar lätt åt sig vad andra säger till dem. Om Anna orkar ge mycket tid åt barnen upplever hon att de är nöjda o glada men då hon inte mår så bra och måste vila kan det blir sura miner. Överlag tycker Anna att de mår bra. Ingen av barnen har varit mycket sjuk det senaste året.

Vad tror ni att ert barn gör om 10 år?

Erik tror att Isak utövar sitt stora intresse om 10 år medan Karin tror att han studerar då. Karin säger att Isak nog är stor talang inom musiken, ”då måste man ju se till att han får fortsätta med det”. ”Det är ju en glädje för honom det, det vill man ju inte ta bort från honom”. Det är nog det som är det svåraste fortsätter Karin, att själv kan hon avstå ganska mycket men det svåraste är att säga nej till honom. ”Det är rysligt” beskriver hon. Jag frågar om de upplever press av omgivningen att andra barn får alla möjliga saker och Karin säger att de inte jämför sig med andra egentligen. Erik håller med och spinner vidare, ”vi ser ju till att han har det som andra har”. ”En del av det som andra har betraktar vi som lyx och det anser vi inte är väsentligt”. Det väsentliga för dem är nära kontakt med Isak. Jag undrar om de möjligen funderat på om Isak kanske får värdefulla prioriteringar och lär sig uppskatta saker på ett

annat sätt än barn som är vana att få saker hela tiden och detta tror Karin kan vara möjligt. ”Vissa ser det som en självklarhet att de ska få det de pekar på och det är ju också fel” säger hon. Erik håller med och tillägger: ”det skulle han inte få även om vi hade hur mycket pengar som helst”.

Irene hoppas att barnen fått studera och får någorlunda bra jobb.

Anna tycker det är svårt att svara på och svarar vad hon i alla fall hoppas på. Äldsta flickan vill gärna bli hästkötare. Mellersta flickan vill nog gärna jobba med barn, hjälpa andra (hon hjälper Anna om hon ser att Anna mår dåligt, städar och så). Sonen har många drömmar. Hon tror dock inte att någon av barnen kommer att gå i någon skola efter grundskolan. Anna vill hur som helst gärna att de klarar av grundskolan för hon vet hur viktigt det är.

Är det något ni vill tillägga?

Under intervjun diskuterade vi kring en bild som tycks råda på Åland, att allt verkar så bra här med hög levnadsstandard och dylikt. Karin tycker dock att det är en myt. Hon känner sig hemskt otrygg här. Hon menar att om man är ”normal” så klarar man sig men så fort man halkar efter och har det sämre så finns det inte någon hjälp. Hon säger att hon inte vet hur det är i övriga Finland men tycker att de är dåliga här på att hjälpa. ”Vi skulle nog ha det mycket bättre om jag inte skulle vara så sjuk”. Enda hjälpen man kan få är att gå till terapeuten menar hon. ”Men hon kan bara prata hon, skulle hon kunna ge 2000 euro skulle det vara bra”. Karin menar att ”det nog finns fler än vi som är i samma situation, helt säkert”. ”Inte berättar man ju det ute men säkert finns det andra, inte är vi de enda på Åland som har det så här inte”.

Erik tycker också att det finns en myt att ålänningarna klarar sig själva, är driftiga och duktiga. Som man även uppmuntrar till att sprida officiellt på Åland. Men man vill inte tillstå att det finns ålänningar som inte mår speciellt bra.

Petra påpekar att hon trivs på Åland, hon har t ex haft turen att ha en bra psykolog och säger sig ha fått mycket hjälp av henne. Hon försöker ta dagen som den kommer.

4.4 De intervjuades egna förslag till förbättringar

En av de intervjuade gav bl a dess två förslag på vad som kunde göras för att underlätta ekonomin;

- Studiebidraget borde betalas ut direkt efter grundskolan om barnen väljer att studera vidare.
- Bostadsbidraget och barnbidraget skulle de kunna svänga på för ju äldre barnen blir desto dyrare blir de också. Som det är nu får det yngsta barnet det högsta barnbidraget.

Författaren fick indikationer av intervjupersonerna om att socialens personal borde följa samma linje. Som det är nu spelar det stor roll vem man pratar med för hur mycket hjälp man får. Att de inte borde stirra sig blinda på siffror utan också ge extra hjälp i enskilda fall. Tydligt skiljer sig även mängden hjälp sig avsevärt åt mellan olika kommuner.

5 Sammanfattning och diskussion

Syftet med detta projekt var alltså att lyfta fram människor som lever med ekonomiska svårigheter och ge en beskrivning av hur de upplever sin ekonomiska situation. Ekonomin spelar uppenbarligen en stor roll hos de personer som intervjuades, både vuxna och ungdomar.

5.1 Intervjuer med ungdomarna

Uppfattning om ekonomin

Några av föräldrarna var tveksamma om barnen kände till de ekonomiska problemen och ungdomarna tyckte nog inte att de brukade vara inblandad i diskussioner om pengar, det var någonting de vuxna fick sköta. Dock verkade de vara medvetna om den ekonomiska knappheten och hade förståelse då föräldrarna sade att de inte hade råd. Ungdomarna tyckte att föräldrarna oroade sig över ekonomin även om de försökte att inte visa det för barnen. Ungdomarna trodde nog att familjen klarade utgifter som t ex kläder, mat m.m men tyckte inte att pengarna räckte till så mycket mer än det. De upplevde besvikelse då de inte kunde få vissa grejer som de väntat på länge, eftersom pengarna inte räckte till det. Ungdomarna tycktes vara överens om att saker inte är så viktiga i deras kompisgäng, att det finns annat som är viktigare. Dock var mobiltelefoner populära och samtliga ungdomar hade egen sådan.

Självbild

Alla intervjuade ungdomar räknade upp saker de tyckte de var bra på. De tyckte även att deras familj hade roligt tillsammans generellt och gav vissa exempel på sådana situationer de trivdes tillsammans.

Framtidsutsikter

Samtliga ungdomar kunde tänka sig att studera efter grundskolan, någon funderade på att börja jobba direkt också. Om 10 år ser de sig med ”bra jobb” som de sa utan att specificera närmare vad detta kunde vara. I alla fall skulle det inte var något långtråkigt jobb.

5.2 Intervjuer med de vuxna

Eget mående

De flesta av de intervjuade sade sig ha några riktigt nära vänner som de kan prata om det mesta med. Dock upplevde en intervjuad sig inte ha några vänner alls. En annan intervjuad menade att han nog har ett stort kontaktnät men inga närmare vänner.

Uppfattning av ekonomin

Samtliga intervjuade tycktes vara överens om att det tyngsta med ekonomin var att aldrig ha pengar över, inga marginaler att röra sig med och att få fram en större summa pengar på kort tid tyckte samtliga skulle vara mycket svårt. De tyckte också det var svårt att tänka sig hur ekonomin kan se ut om 2 år, om den skulle vara bättre eller sämre.

Föräldrarna kunde uppleva omgivningens krav som pressande. T ex vad gäller utrustning till barnens sportintressen, semesterresor och dyl. Föräldrarna upplevde även att det var mycket tungt att ständigt måsta neka barnet/barnen saker. Skulle de ha möjlighet skulle de vilja erbjuda barnen så mycket mer. Det var ingen vanlighet att fira semestern någon annanstans än på Åland för de intervjuade. Man har helt enkelt inte råd att sätta pengar på att tillbringa ledigheter någon annanstans än hemma.

För att ha råd med kläder och dylikt var det vanligt bland de intervjuade att handla sådant på postorder och få det på avbetalning. I likhet som nämndes i inledningen (Näsman & von Gerber, 1996) stod det helt klart att samtliga föräldrar offrar en hel del av sitt eget för att barnen ska ha det bättre. Det verkade vara en självklarhet och ingenting de reflekterade över speciellt mycket.

Angående barnen

Fritidsintressen och skolresor ansåg föräldrarna vara möjligt mestadels med ibland går det helt enkelt bara inte. Då får barnen stanna hemma istället. Det svåra kanske inte var att betala barnens del av resan men då en vuxen behöver komma med på diverse resor blev utgifterna genast väldigt svårhanterliga. Någon förälder tyckte också att det var mycket jämförande i skolan, t ex bland kläder, saker och liknande. Denne menade att det kan bli jobbigt för barnen att ha ”fel” saker. I värsta fall kan detta ju leda till mobbning, vilket även en ungdom nämnde.

Föräldrarna hade uppfattningen att deras barn nog mår bra överlag men att de definitivt påverkas av de ekonomiska bekymren.

5.3 Diskussion

Denna rapport avser inte komma fram till några resultat utan är avsedd endast som en beskrivande återgivning. Författaren tar sig dock friheten att kort spekulera kring intervjuerna. Rapporten kan uppfattas som negativt vinklad. Detta var inte avsikten från början men vartefter intervjuerna framskred blev det tydligt att ämnet osökt ledde till negativa aspekter. Detta kanske inte är så konstigt med tanke på vilken press det är att ständigt leva utan marginaler.

Författaren vill återigen påminna om att det rör sig om en sorts modern fattigdom, som sades tidigare (Rädda barnen, 2002). Ingen behöver sova på gatan på Åland utan det handlar mera om att inte ha marginaler att röra sig med om något oförutsett inträffar eller att barnen tvingas avstå från fritidsaktiviteter eller inte kan följa med på skolresor.

Författaren fick bilden av att ungdomarna nog verkade ha en ganska bra uppfattning om familjens ekonomiska svårigheter. Trots detta verkade samtliga ungdomar nöjda med tillvaron och trivdes bra i sina familjer. Kanske ekonomiska bekymmer i vissa fall kan medföra den positiva aspekten av ökad familjegemenskap? Att andra ting värdesätts mer än de rent materiella? Ungdomarnas ansvarstagande över föräldrar i svårigheter framkom tydligt. De kände oro över sina föräldrar och verkade inte vilja vara till besvär och försvåra för dem. Samtliga intervjuade föräldrar tvekade inte att låta barnens behov gå framför sina egna. Man offrade hellre av sina egna saker för att barnen skulle ha det bättre.

Vad som klart lyste igenom vid intervjuerna var att de ekonomiska problemen är något som verkligen tyngde personerna. Det var någonting de oroade sig för hela tiden. Trots detta orkar samtliga hålla ihop familjerna och tänka på barnen i första hand. Varför detta problem inte diskuterats mer på Åland än vad som skett är svårt att svara på. Normen säga, allmänt talat, vara hög på Åland, ett exempel på detta är att man *bör* ha mobiltelefon, annars ses man som avvikare. Detta var ju något samtliga intervjuade ungdomar också hade i studien. Författaren skulle gärna ha utfört en mer omfattande undersökning men detta kunde inte göras på grund av tidsbrist. Det skulle även vara intressant med en undersökning av ett statistiskt urval av personer med ekonomiska svårigheter. Uppenbart är dock att mer undersökningar skulle behöva göras. Myten att "alla" har det så bra på Åland tycks hur som helst inte stämma.

6. Källförteckning

Engelmark Lena, (2003). *Nu behövs en gemensam kunskapsgrund kring barn i ekonomiskt utsatta familjer*. Socionomen 3:2003.

Hindberg Barbro, (1999) *När omsorgen sviktar*. Om barns utsatthet och samhällets ansvar. Rädda Barnen, Borås 1999.

Näsman Elisabet & von Gerber Christina, (1996) *Mamma pappa utan jobb*. Rädda Barnen. Falun 1996.

Rädda Barnen, (2002). *Barnfattigdomen i Sverige*. Sammanfattning av studien ”Barns ekonomiska utsatthet under 1900-talet”.

Steinby Ann-Gerd, (2001). *Svårare för barnfamiljerna*. Ledare i Hufvudstadsbladet 12.11.2001.

Internet

www.stakes.fi

Heikkilä och Mikko Kautto. *Barnfamiljernas fattigdom har ökats betydligt*. Stakes nya faktabaserade sammanställning suomalaisten hyvinvointi 2002.

Bilaga 1

Intervju -frågor till ungdomar

Hur ser eftermiddagen, efter skolan, ut?

Vad brukar du göra på helgerna?

Vad gjorde du på sportlovet?

Har du någon bästis/nära vän som du kan prata om det mesta om?

Jobbar din mamma/pappa?

Skulle du önska att dina föräldrar tillbringade mer tid med dig? Vad skulle ni göra då?

Hur tycker du att din mamma/pappa mår?

Hur mår du själv för det mesta?

Ungefär hur många gånger har du varit sjuk och varit hemma från skolan det här året?

Vilka prylar är viktiga att ha i ditt gäng? Har alla i ditt gäng mobiltelefon? Har du egen mobiltelefon?

Hur viktigt är det att ha ”rätt” kläder och grejer? Hur är det för dem som inte har de rätta grejerna?

Har ni roligt i er familj? Kan du berätta om en sådan situation?

Vad tycker du att du är bra på?

Är det någonting du önskar att du skulle kunna bättre?

Vilka fritidsaktiviteter tycker du om att göra när du är ledig?

Brukar ni prata om pengar hemma?

Brukar du få veckopeng/månadspeng?

Om du behöver pengar till t ex disco, hur gör du då?

Hur klarar ni hyra, mat, kläder, läkarbesök, medicin osv? Om det behövs pengar för aktiviteter i skolan?

Tycker du att det märks när pengarna inte räcker till?

Hur går det till när du ska ha nya kläder?

Brukar du själv tjäna pengar på något sätt?

Känner du någon som har det väldigt annorlunda, som inte har råd med så mycket?

Känner du att dina föräldrar bekymrar sig mycket för pengar?

Tycker du att du och dina vänner har ungefär lika mycket saker, kläder osv?

Om du skulle tappa t ex gympa påsen skulle dina föräldrar kunna köpa ny direkt då?

Vet du vad second hand kläder är för något? Vad tycker man om det i ditt gäng? Brukar du eller någon du känner köpa second hand eller ärva kläder?

Vad tänker du göra efter grundskolan?

Om du fick bestämma precis vad du skulle vilja bli, vad skulle det vara?

Hur tror du att ditt liv kommer att se ut om t ex 10 år? (jobb, familj, boende?) Hur skulle du vilja att det skulle se ut då?

Är det något du vill tillägga?

Bilaga 2

Intervju-frågor till vuxen

Kan du berätta om ditt liv efter grundskolan?

Hur har du det med vänner, arbetskamrater, släktingar o dyl?

Om arbetande: Hurdana arbetstider har du? Regelbundna – oregelbundna?

Hur uppfattar du er ekonomi? Vad är svårast/jobbigast?

Anser du att du får hjälp ekonomiskt om du behöver det? Från offentliga resp privata instanser?

Om du skulle hamna i en oförutsedd situation och skulle behöva få fram 8000 mk (1300 euro) inom 14 dagar, skulle det vara möjligt?

Skulle utkomststöd vara en möjlighet om du skulle hamna i en sådan situation?

Hur sparar din familj pengar? Vad drar man in på?

När ni vill ha något; brukar ni då spara tills ni har råd eller köpa på avbetalning?

Åt vilket håll är din ekonomiska situation på väg? Hur såg den ut för 2 år sen? Hur tror du att den kommer att se ut om 2 år?

Vad brukar ditt barn göra på helgerna?

Upplever du att ditt barn har ungefär samma saker som sina kompisar? Känner du dig pressad av att ditt barn ska ha lika mycket saker som andra? Händer det att du offrar av ditt eget för ditt barn?

Tror du det är viktigt med rätt grejer i ditt barns skola? Är detta något de pratar om hemma?

Hurdan uppfattning tror du att dina barn/ditt äldsta barn har av er ekonomi? Är det något ni pratar öppet om hemma eller?

Är barnets fritidsaktiviteter, skolresor, utflykter möjligt ekonomiskt sett? Upplever du press, stress av omgivningen?

Semesterresor (utomlands, i Norden)?

Känner du själv att du har balans mellan arbete och tid med familjen?

Vad tror du att ditt barn gör om 10 år?

Hur uppfattar du att ditt barn mår?

Är det något du vill tillägga?